

Keserű Bálint (1927–2023)

ÖTVÖS Péter

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Irodalmi Tanszék, ny. egyetemi tanár

Gyászolunk. Meghalt tanítónk, barátunk, a tudományos életben bátorítónk és irányítónk, a nemzetközileg elismert és keresett tudós, Keserű Bálint. Megrendülten és fájdalommal fogadtuk halálhírért, pótolhatatlan veszteség érte a hazai és nemzetközi művelődés kutatását. Érzékeny megfigyelései, programadó, sokszor vitában született előadásai és tanulmányai megkerülhetetlenek, a kutatási témák kijelölése és a hallgatóknak a munkába való bevonása aktív közösséget mozgatott. Már a hatvanas évek közepén kialakult, és később folyamatosan erősödött az úgynézett *Keserű-iskola*. Mozgalmas és sok sérülést okozó időben volt egyetemista Budapesten: „nem volt félelem nélküli ez az élet” – így emlékezett később. De ezekben az években ugyanakkor nagyon fontos barátokat is talált, akikkel azután együtt tudott gondolkozni és dolgozni, így például Pirnát Antalt és Stoll Bélát. A vallási ellenzéki törekvések, a sokszor menekülésre kényszerült másképpen gondolkozók érdekelték leginkább, s erdélyi gyűjtőútján gazdag anyagot, tudományos terveket és újabb barátokat szerzett témájához. A máig élő, később kibővült könyvsorozat, az *Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez* terve ebben az időben fogalmazódott meg. A sorozat általa szerkesztett kötetei eleinte tudós hagyatékok megmentését szolgálták. Az új irodalomtörténeti szintézis, a *Kézikönyv*¹ munkálatai is ezidőben, a hatvanas évek elején kezdődtek meg, a legjelentősebb tudósok részvételével. Keserű Bálint is ott volt közöttük. A munka olyan szervezett együttműködést igényelt, amelyre nem volt korábban példa. Keserű felfedezte és bemutatta Epiktétosz első magyar fordítását, majd részben ennek tanulságaival, új megfigyelésekkel tudta kiegészíteni a *Kézikönyv* késő humanizmust tárgyaló fejezeteit. Programadó tanulmánya azzal a jelentős felfedezéssel és szép mondattal zárult, hogy „ugyanabban az időben és ugyanabban a körben találkozunk a komor tudományosság mellett a táncosabb léptű múzsákkal is”.² A gazdag tényanyagot finom elemzéssel bemutató, a platonista elemek szerepére is rámutató tanulmányból fejlődött ki a viszonylag későn megvédett kandidátusi értekezése. Mégsem ezt tartotta legfontosabb művének, hanem az indulatos és nehéz sorsú Újfalvi Imrét

1 *A magyar irodalom története* című hatkötetes kézikönyv, közismertebb nevén a *Spenót*.

2 Keserű Bálint, „A magyar protestáns-polgári későhumanizmus néhány problémája”, *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum* 6 (1966): 3–21, 21.

nek a külföldi heterodox értelmiséggel való találkozásait feltérképező tanulmányait.³ Miközben Újfalvi peregrinációs albuma nyomán bemutatta az európai későhumanista ellenzék fontosabb alakjait, egyben új kutatási irányokat is kijelölt a hazai művelődéstörténet számára: az albumok és a peregrináció kutatását. Természetesen mindjárt sorozatokban is gondolkozott a tervezett vállalkozásokhoz. Minden érdekelte a tudomány és az oktatás területén. Figyelt a nemzetközi tudományosság eredményeire, konferenciákra járt, és külföldi gyűjteményekben kutatott. Legendássá váltak az általa szervezett nyári egyetemek: egy-egy fontosabb téma vizsgálatához vezető kutatókat hívott előadónak és vitavezetőnek. Ilyen volt például a radikális pietizmus, amellyel mély szakismerettel foglalkozott. Ezek a nyári tanácskozások természetesen a hazai szakemberek számára is nyitottak voltak. Amikor már nehezebbé esett a szervezés, akkor a lakásán hallgathattunk meghívott tekintélyeket: páratlan élmény volt. Nehéz most ezekről beszélni, nagyon nehéz. Idén nyárig még maga is részt vett, igaz, már nem személyesen a legendás *kedd estéken*, ahol évtizedek óta az intenzív közös tanulás volt a cél és a legfontosabb eredmény. Most itt maradtunk Keserű Bálint nélkül, hiányozni fognak tanácsai és segítsége. Nem tudni, hogyan sikerül hozzá méltóan teljesíteni a kutatás, a tudományszervezés és az utánpótlás nevelés területén. De igyekszünk, és őrizzük örökségét. Tanszéki szobája, az úgynevezett 17-es, most már mindig *Keserű-szoba* marad.

3 KESERŰ Bálint, „Újfalvi Imre és a magyar késő-renaisszánsz”, *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum* 8 (1968): 3–16; KESERŰ Bálint, „Újfalvi Imre és az európai »késő-humanista ellenzék«”, *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum* 9 (1969): 3–46; KESERŰ Bálint, „Az Újfalvi-per jegyzőkönyve”, *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum* 10–11 (1971): 53–58.